

## IMENA I PREZIMENA ŽIDOVA SPLITA

### UVOD

Prema povijesničarima koje navodi Mirč, prvi Židovi su došli u Evropu krajem VI stoljeća prije naše ere, i to kao robovi koje su fenički trgovci dovodili i prodavali po jonskim otocima.

Ruševine sinagoga iz I stoljeća dokazuju da su u to vrijeme već morale postojati židovske općine u Ateni, Patrasu, na Egini i Delu.

U Poslanicama apostola Pavla u *Novom zavjetu*, iz I stoljeća n. e, riječ je o raspravama koje su vodili s njime rabini u sinagogama.

Prva židovska naseobina u Rimu stvorena je u vrijeme Pompeja. Nakon rušenja Drugog hrama, 70. godine n.e, u nekim gradovima južne Italije postojale su židovske općine. U samom Rimu je živilo oko 30.000 Židova, a bilo je 13 sinagoga, od jedne su do danas sačuvani ostaci u Ostiji.

Na Balkanskom i Apeninskom poluotoku postojale su brojne židovske općine u antičko doba. Ostaci židovskog hrama i ritualnog kupatila u Stobima u Makedoniji, koji potječu iz III i IV stoljeća, pokazuju da je tu bila brojna tzv. romaniotska židovska općina.

U isto vrijeme, tj. u III i IV stoljeću, u antičkoj Saloni kod Splita postojalo posebno židovsko groblje, pa se zaključuje da je tu bila židovska zajednica. To dokazuju menora na jednom sarkofagu, kao i geme te uljana svjetiljka, također s menorama.

Pored hebrejskog jezika u vjerskim obredima, Židovi su se asimilirali i u novoj sredini služili se grčkim i latinskim, što se vidi iz uklesanih tekstova na spomenicima, i to na stubu iz hrama u Stobima na grčkom jeziku, te latinskog natpisa na nadgrobnom spomeniku iz okoline Senja.

Nastajanje Židova Splita od antičkog vremena do danas odvijalo se u ovisnosti o povijesnim prilikama. Ovamo su stizali iz raznih područja svijeta, sa istoka, zapada i sjevera.

Židovi porijeklom s istoka, iz Bizanta i s Balkanskog poluostrva, zvani su Levantini, oni s Pirinejskog i s Apeninskog poluotoka zvani su Ponentini, dok su oni iz Njemačke zvani Tedeschi.

Međutim, Židovi koji su izgnani iz Španjolske i Portugala 1492. godine stizali u naše područje nazvani su Sefardi (prema hebrejskom nazivu Španjolske), a oni iz Zap. Evrope Aškenazi (prema hebrejskom nazivu Njemačke).

Budući da su u Split kroz povijest stizali Židovi sa raznih strana svijeta, to su im imena i prezimena ovisna o običajima nadjevanja imena židovskoj djeci u ranijim prebivalištima, ali prihvaćeni su običaji nastali u novoj sredini.

Naime, dok je redovno kod Aškenaza usvojeno bilo da pored hebrejskog imena dijete dobije i neko narodno (tj. sredine), kod Sefarada djeca su dobivala samo jedno hebrejsko (biblijsko ili povijesno) ime.

Za Split ovo "pravilo" ne važi; sva su židovska djeca dobivala, pri upisu u knjige rođenih, često dva, a ponekada i tri imena.

Sefardska prezimena su nastala kroz povijest, obilježavajući mjesto porijekla, stranu svijeta, zanimanje i sl. Međutim, Aškenazi su prezimena dobili tek u XVIII stoljeću, negdje osamdesetih godina, te su pri upisu u registre uz plaćenu taksu stekli prezime.

U povijesti Splita se Židovi, poslije pada Salone, počinju spominjati u XIV stoljeću. Godine 1397, u popisu biskupskih dobara, spominje se "Sdorium", židovska sinagoga. Ta se sinagoga nalazila ondje gdje se danas nalaze krasna vrata, koja su iz nutarnjosti Dioklecijanove palače vodila u kriptoportik. Tu je kasnije podignut samostan Sv. Klare.

Govoriti o Židovima u Splitu nije moguće, a da se pri tome ne spomene Mletačka republika, odnosno Venecija. Tu moramo navesti što o tome kaže dr Grgo Novak: "Za vladanja Venecije, Židovi, zaštićeni državom protiv Sv. Inkvizicije, šire se ne samo u Veneciji, već i u mjestima, njoj podložnim. Još u prvim stoljećima nalazimo Židove u Veneciji, obično kao trgovačke putnike velikih grčkih trgovačkih kuća. God. 1152. ima u Veneciji već 1300 nastanjenih Židova, koji su po svoj prilici sasvim slobodno trgovali, kako su se slobodno bavili liječništvom.

God. 1268, venecijanska vlada je imenovala Židova Davida, za njegove zasluge, građaninom Venecije god. 1331. i priznala rad glasovitog liječnika Leona God. 1386. venecijanska vlada im dozvoli da podignu svoje groblje na Lidu. Židovi su u Veneciji, a po tom i u državi imali ne samo potpunu slobodu, što se tiče vjeroispovijesti i kulta, već je država kaznila sve one, koji su im vjeru grdili. One sve slobodštine i sva prava, koja su Židovi imali u Veneciji, imali su i u svim gradovima republike."

Pošto je, poslije višestoljetne "reconquiste", Španjolska oslobodila Granadu 1491. godine, a kraljevski bračni par, "los reyes catolicos" Isabela Kastilijanska i Fernando Aragonski, donio poznati edikt o izgonu Židova 1492. godine, ovi su se naselili najviše po gradovima Otomanske imperije, stigli u Veneciju, Solun i Split.

"Tako dodoše ovi španjolski Židovi i u Split", kaže Grgo Novak, "gdje su već davno prije njihovi sunarodnjaci bili našli prijatan dom"...

U XVI stoljeću se povećala židovska kolonija u Splitu. Iz ovoga vremena, godine 1573. nalazimo prve židovske grobove na Marjanu.

Među izbjeglicama sa Pirinejskog poluotoka, budući da su također iz Portugala bili Židovi istjerani 1496. godine, u Splitu se našao poduzetni portugalski Židov Daniel Rodriguez. Godine 1566. podnio je Rodriguez venecijanskom senatu svoj plan o izgradnji pristaništa, tzv. skele, u Splitu. Već 1580. plan je prihvaćen, te su carinarnica i lazaret, tj. karantin za robu i ljude, dovršeni 1590. i otvoreni za promet 1592. godine.

Broj Židova nastanjenih u Splitu poslije XVI stoljeća neprekidno se mijenjao.

Prema povijesnim podacima, 1607. godine, od ukupno 1.045 žitelja Splita, Židova je bilo samo 60.

Inače, u vrijeme mletačke uprave broj obitelji se kretao od 20–30, sa ukupno 200–300 članova.

Navodimo nekoliko podataka o tome. Tako je 1621. g. bilo 30 obitelji, sa oko 200 članova. Godine 1628. bile su 24 obitelji (broj članova nije zabilježen). Godine 1638. bilo je 29 obitelji sa 271 članom. Godine 1778. zabilježene su 54 obitelji sa 279 članova.

Od 1817. godine počinje vođenje evidencije i spiska rođene dece. U samoj splitskoj židovskoj općini su tijekom XIX stoljeća vršeni popisi, i to 1837. i 1855. godine. I na početku XX stoljeća, također je obavljen popis 1903. godine. Pored toga, vođena je evidencija vjenčanih i umrlih. Godine 1918. urađena je statistika obitelji.

Svi spomenuti popisi su sačuvani, dijelom se nalaze u Matičnom uredu Općine grada Splita, nešto u Židovskoj općini, a popisi iz godina 1837, 1855. i 1903. nalaze se u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu.

## PREZIMENA

Prezimana splitskih Židova nisu nastala, po pravilu, u Splitu, već su ih oni donijeli sobom, pa ista potječu iz raznih izvora.

Neka prezimana imaju svoj korijen u povijesti tj. u dijaspori, u ovisnosti o funkciji i položaju, kao npr. Gaon iz vremena babilonskog ropstva odnosno talmudista na teritoriji Babilonije i Perzije. Druga, opet, vezana su za sveštenički položaj i funkcije u jerusalemskom Hramu, kao što su: Levi i Koehn, tj. radi se o Levitima i Koanim.

Treba spomenuti da ta prezimana jednako postoje i kod Sefarada i kod Aškenaza, gdje su donekle izmjenjena u Levy i Kohn.

Prezimana nekih Židova koji su došli iz Italije predstavljaju ime mjesta ranijeg obitavanja, kao: Ancona, Fermo, da Livorno, Morpurgo, Tolentino i dr.

Izbjegllice iz Španjolske i Portugala imaju odgovarajuća prezimana, kao: Rodriguez, Campos, Franco, Percera, Pinto i dr.

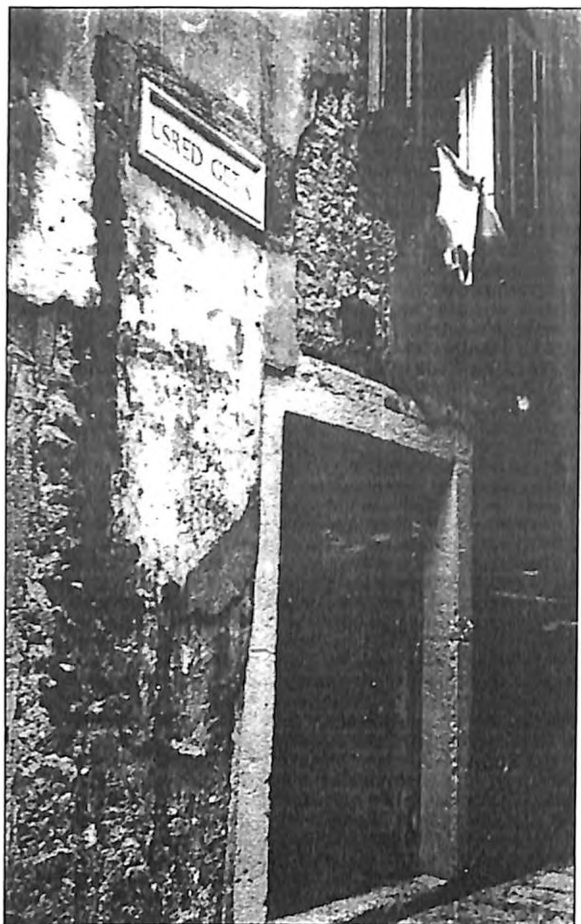
Došljaci sa Orijenta imaju prezimana svojstvena porijeklu, kao: Israel, Jesurun, Katan, Misrai (Mizrahi), Papo i dr.

Aškenazi iz Zap. i Ist. Evrope su dobili prezimana od matičara, ljepša ili obična, ovisno o visini takse, kao: Bauer, Goldstein, Kurzrock, Spiegel, Rothbart i dr.

Koristeći raspoložive popise i matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih, izrađeni su u nastavku spiskovi prezimana splitskih Židova, pri čemu su po jedna ili dvije obitelji iz obližnjih mjesta također uključene, jer su tako registrirane u knjigama. Slijedeća mjesta su obuhvaćena: Makarska, Metković, Novi kod Trogira, Rijeka, Sinj, Supetar, Šibenik, Vela Luka i Zadar.

XVI stoljeće: Rodriguez

XVII stoljeće: Aboab, Abraff, Baruch, Gabai, Gabaj, Franco, Haban, Israel, Levi, Lima, Luccina, Lombroso, Lumbroso, Melamed, Montiglia, Papo, Penach,



*Ulica Usred geta, Split,  
iz arhive Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu*

Penso, Pesca, Pessa, Piazza, Russo, Santo, Seralvo, Senior, Seureca, Tobi, Thobi

XVIII stoljeće: Curiel, Dauer, Dessa, Citta Nouva, Fermo, Gentilomo, Gioserum, Joserum, Jesurun, Jona, Levi, da Livorno, Lucato, Luzzato, Lopis, Machioro, Mandolfo, Mondolfo, Misrai. Navaro, Navaro, Parolo, Pedrochi, Penso, Pessa, Piazza, Russi, Russo, da Seraglio, Signior, Senior, Schenasi, Ventura

XIX stoljeće: Do 1837. godine

Ancona, Bachrach, Campos, Coen, Fano, Fermo, Gentilomom, Finzi, Jesurun, Jona, Latis, Levi, Liberman, Macchioro, Mondolfo, Montiglia Morpurgo, Musafia, Navaro, Pardo, Penso, Perera, Piazza, Pollach, Porlitz, Rothbart, Russi, Tedesco, Tolentino, Valenzin, Ventura, Viterbi, Wolf

Do 1855. godine

Albachari, Altaras, Ancona, Bachrach, Basevi, Camerini, Campos, Coen, Coen-Luzzatto, Eisenstädter, Eschkenasi, Fermo, Frölich, Gentilomo, Goldstein, Hajon, Hayon, Hirsfeld, Iobesco, Isurun, Jesurun, Jona, Giona, Kurzrock, Königsberger, Lampranti,

Leoni, Leoni, Levi, Liberman, Luzzatto-Coen, Macchioro, Mandl, Montiglia, Montiglio, Morpurgo, Navaro, Pardo, Pasches, Penso, Piazza, Polack, Pollack, Porlitz, Rotbach, Rothbart, Steiner, Stock, Tedeschi, Tedesco, Tolentino, Valentin, Valenzin, Ventura, Vital, Viterbi

Do 1903. godine

Abinun, Albahari, Altaras, Brodawka, Brodawski, Campos, Coen, Coen-Sacerdoti, Eisenstädter, Erdös, Finzi, Frölich, Goldstein, Gentili, Gentilomo, Gleicher, Hajon, Hayon, Kabiglio, Kajon, Klaber, Krau, Kreilsheim, Kurzrok, Levy, Luzzatto, Milion, Mondolfo, Montiglia, Morpurgo, Mussafia, Mustachi, Papo, Paschkes, Perera, Pinto, Polacco, Poretz, Reiter, Rittigstein, Stener, Stock, Schwager, Viterbi, Weiner, Weinstein

XX stoljeće: Do 1918. godine

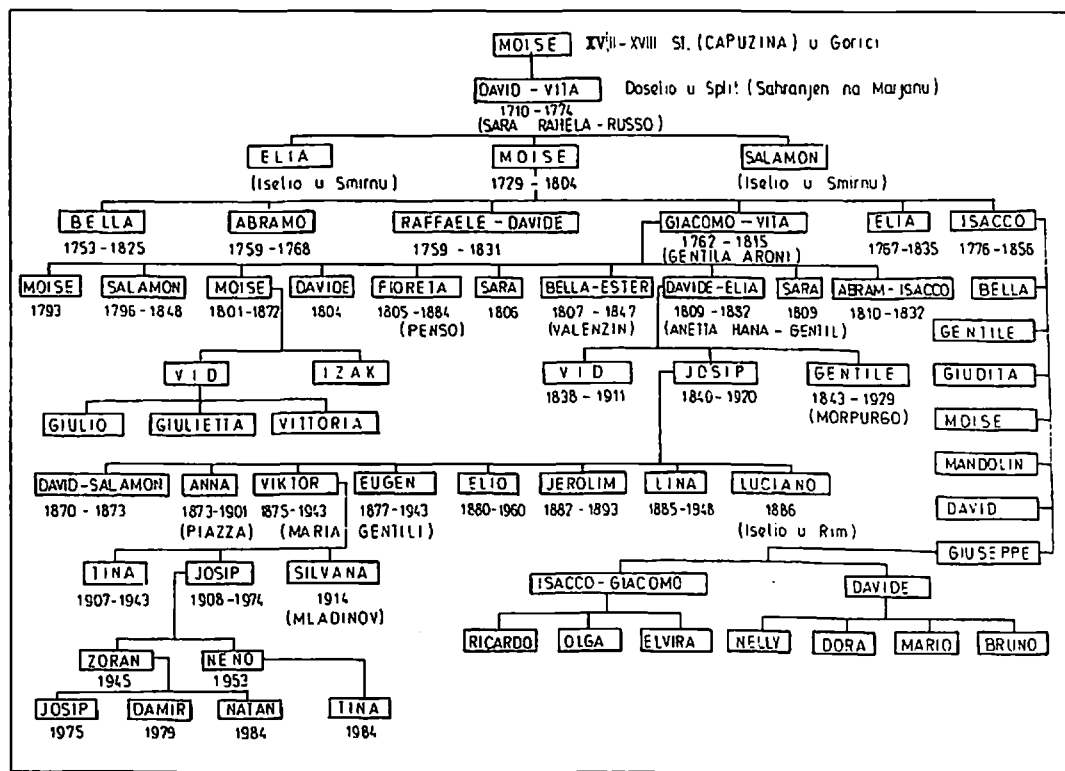
Altarac, Berger, Buldowski, Dicker, Grenzbauer, Korn, Lauer, Mojzes, Neumann, Pisk, Rübner, Spiegel, Schächner, Švarc, Tisminicky, Wagner

Period od 1918. do 1953. g. sa emigrantima pristiglim u 1941. godini i 1942. godini.

Albahari, Alkalaj, Altarac, Altaras, Atijas, Bahar, Bachrach, Berger, Bronner, Davidson, Davidzon, Daniti, Danon, Daur, Demajo, Deutsch, Dicker, Duttersdorf, Drutter, Engel, Eschkenasi, Esckenazi, Fermo, Finzi, Fleisch, Fogel, Frelih, Gaon, Gleicher, Glück, Graf, Hajon, Hamburger, Hndler, Heller, Herzl, Jesurun, Kaiser, Kalderon, Kapper, Katan, Kaufmann, Larić, Lepeši, Levi, Levi-Judić, Levi-Mortera, Lewenstein, Markus, Milhofer, Mondolfo, Montiglia, Morpurgo, Mortera, Münz, Njemirovski, Papo, Paschkes, Perera, Picno, Reiss, Rosenberg, Rosenfeld, Röller, Schächner, Schwarzmann, Schönauer, Šimunov, Špicer, Vogel, Waldner

Od 1953. do 1988. godine

Abinun, Akerman, Altarac, Altaras, Atias, Baruh, Barić, Bezinović, Bondi, Brailo, Broner, Čakić, Čapeta, Čenan, Čip, David, Drutter, Eškenazi, Fulgosi, Garbin, Gertner, Gorjan, Grzunov, Hajon, Hiršl, Janković, Jung, Kabiljo, Koen, Kraus, Kurir, Lebl, Levi, Maestro, Malz, Markus, Mileta, Milić, Mimica, Mišić, Mladinov, Montiljo, Mohorović, Moreno, Morpurgo, Mosse, Nikolić, Papaj, Papo, Paškes, Perera, Picno, Polak, Prelević, Reich, Reić, Samokovljija, Sinjski, Stipanović, Šefer, Šcnauer, Špicer, Šodan, Šupe, Tauber, Templ, Toch, Vukušić, Vrdoljak, Zvezdić



Rodoslovlje obitelji Morpurgo koja je igrala značajnu ulogu u povjesti Spleta od XVII stoljeća do danas

## ANALIZA SEFARDSKIH PREZIMENA

*Abenum, Abenun, Abinun* – pretpostavka je da je to složenica od A-ben-nun, tj. sin Nunov. Nun je biblijsko ime, Mojsijev nasljednik bio je Jošua ben Nun.

*Aboab* – riječ "ab", tj. av = otac, pa je iz toga vjerovatno izvedeno. Amador de los Rios kaže da je posljedni Gaon "que tuvieron los judios en Castilla" bio R. Isahak Aboab, pošto je 1492. s prijateljem Abarbanelom napustio Španjolsku.

*Abraff* – to je složenica od "ab" i "raff", hebr. "rafef" znači "sloboda", pa bi kombinacija značila "Slobodan".

*Albachari, Albahari* – sastavljeno od dvije riječi: "al" je određeni član arapski, "Bahar", odnosno "bah'r", na arapskom znači "more". Za ovakvo tumačenje nalazimo podršku kod dvojice autora: Zlatar daje podatke o Jacobu Josephu Albacariju, "hebreus mercator Alexandriae", trgovcu iz Aleksandrije u Egiptu (čija je pomoć registrirana u Dubrovniku 2. VI 1570. godine), dakle riječ je o nekoj osobi vezanoj za more. Daron izričito kaže: "Albahari – Alboher – čovjek mora, jer je 'bahar' more."

*Alkalaj* – nastalo je od španjskog naziva mjesta Alcala. U hramu su se prozivali k Tori kao Alkalai, od čega je došlo do Alkalaj.

*Altarc, Altaras* – riječ je o istom maranskom prezimenu u Španjolskoj Altaraz. Židovi u Splitu su se prezivali Altaras, a oni doseljeni iz Bosne su zadržali svoje Altarc. Tu se radi o čitanju španjolskog slova "z", koje se pravilno izgovara kao "s", dok u Bosni čitaju kao "c", vjerovatno prema njemačkom pravilu. Danon je dao i značenje "Al taraz – šnajder ili onaj koji je ručno izvezivao odijela", dakle možda je u pitanju zaista terzija, tj. krojač. U Španjolskoj su Altarcima objašnjavali da je riječ o "Alta-raz" tj. o "visokom rodu", kao "high society".

*Ancona* – čovjek iz Ancone u Italiji.

*Angelli* – u pitanju je španjolska riječ "angel", tj. anđeo, ali su nosioci tog prezimena usvojili dvostruko "ll".

*Atias, Atijas* – Amador de los Rios citira ovo prezime kao Atias i Athias, prema tiskari Josepha Atiaša iz XVI i XVII stoljeća u Amsterdamu, kao i izdanju poznate Biblia de Ferrara od istog tiskara (sada ga navodi prezimenom Athias) godine 1661. Pretpostavili smo da bi moglo biti riječi o arapskoj oznaci za "dar, poklon", što nedvojbeno tvrdi i Danon u svom tumačenju ovog prezimena.

*Azurin* – je moglo nastati od španjolske riječi "azul", odnosno, kako se često izgovara, "azur", što bi značilo "plav" ili "modar", nešto kao kod Aškenaza prezime Blau.

*Bahar* – hebrejski bahur = mladić, ili kako Danon kaže, bahar = more; ipak u konkretnom prezimenu prednost bi imala hebrejska riječ (nije vezano za arapski član "al") možda ipak značenje treba tražiti u hebrejskom bahir = izabrani!

*Baruch, Baruh* – pojavljuje se i kao ime i kao prezime. U prijevodu sa hebrejskog znači "blagoslovljen". Među znamenitim rabinima koje spominje Amador de los Rios u Španjolskoj, nalazi se i R. Isahak Bar Baruq. Ovdje se već ime transformiralo u "prezime" (bar = sin, aramejski).

*Basevi* – prezime se prvi put spominje u 1855, prilikom rođenja male Elene Josipu Basevi i Gentili rođ. Torti, koja je došla iz Padove. Neizvjesno je da li pripada španjolskom korijenu ili je pak riječ o italijanskom.

*Campos* – to je nadvojbeno španjolskog porijekla, budući da postoji ondje područje Tierra de Campos.

*Citta Nouva* – to je mjesto u Italiji, pa je postalo i prezime.

*Coen* i *Koen* je zapravo isto prezime pisano različito, riječ je o svećeničkom redu u Hramu u Jeruzalemu. Kod Aškenaza je prezime glasilo Kohn. Na svaki način, muški članovi su se morali u sinagogi držati posebnih pravila pri bogoslužju.

*Curiel* – prezime se prvi put spominje godine 1706, kada Mosé Curiel ide sa još dva splitska židovska trgovca s robom u Zadar. Godine 1749, u popisu židovskih obitelji nalaze se imena Isach i Daniel Curiel. Možda ima neku vezu sa hebrejskom riječi "kor" i Božijim imenom "El" kao nastavkom, jer kor znači žitnu mjeru (njem. Getreidemass)

*Daniti* – vjerovatno potječe od hebrejske riječi "dan" = veliki zemljani vrč, pa bi moglo značiti kao keramičar.

*Danon* – ovo prezime Zlatar u studiji o Dubrovniku (vid. lit.) spominje kao Bendanon, pored uobičajenog formiranja prezimena koje isti navodi: Bencastiel, Benmelech, Bencaim i sl. Danon bi također moglo potjecati od hebr. riječi "dan" = vrč i značiti osobu koja pravi zemljane vrčeve.

*Demajo* – možda je sastavljeno od dvije riječi "de mayo". Riječ "mayo" znači visok, pa bi se značenje De mayo moglo shvatiti kao "visokog roda" ili, što bi Englezi rekli, "high society". Na kraju treba reći da to prezime i nije splitsko, već je to bila jedna obitelj izbjegla iz Bosne.

*Dessa* – Kečkemet dodaje u zagradi Pessa, pa stoga izostavljamo eventualno značenje i porijeklo istoga.

*Esckenazi, Eschenasi, Eškenazi, Schenasi* – sve te varijante u stvari predstavljaju riječ "Aškenaz", koja na hebrejskom jeziku znači Njemačka, odnosno, Aškenaz bi bio Židov iz Njemačke. Međutim, pošto je mađarski kralj Lajoš I otjerao svoje Židove (Aškenaze) 1364. godine, te je iste blagonaklono primio u Bugarskoj kralj Joan Šišman, ovi su se nastanili po balkanskim provincijama. Osnovani su posebne općine, pored postojećih romaniotskih židovskih općina. Sobom su doneli svoj jezik jidiš. Stigli su čak do Soluna. Kada su početkom XVI stoljeća došli na Balkan, i posebno u velikom broju u Solun, mnogi Aškenazi su naučili španjolski jezik, primili način života i kulturne tekovine donesene sa Pirinejskog poluotoka. Ovako "posefardizirani", dobili su u početku samo nadimak, a kasnije i samo prezime Aškenazi, tj. onaj Aškenaz, da bi na kraju postali Sefardi Eškenazi.

*Fano* i *Fermo* – to su prezimena prema istoimenim mjestima na italijanskoj obali Jadranskog mora, sjeverno, odnosno južno od Ancone.

*Finzi* – to je tipično židovsko italijansko prezime, te postoji i u Italiji. Izgledalo bi da je riječ o Sefardima. Ali, same obitelji Finzi, za vrijeme izbjeglištva iz Jugoslavije i boravka u Italiji, dobile su informacije da su Finzi, u stvari, onamo stigli iz Mainza u Njemačkoj, dakle da su Aškenazi. U početku su se zvali Minzi, što se vremenom transformiralo u Finzi. Kao dokaz navode sličnu transformaciju Venecije odnosno Mletaka u Mleci.

*Franco* – Amador de los Rios spominje pisca Josepha Franca Serrano iz polovice XVII stoljeća, prevodioca biblijskog Petoknjižja. Zlatar spominje Davida i Moisa Franca.

*Gabai, Gabaj* (u jednom spisku pogriješno napisano Babaj), označava predstojnika u sinagogi, koji se brine za red i pravilno odvijanje ceremonije bogoslužja.

*Gaon* – naziv za vrhunske talmudiste u Babiloniji sve do X stoljeća. Tada je Hazdaj ibn Šaprut osnovao vjersku akademiju u Španjolskoj i posljednji gaoni napustili su Suzu i Pumbaditu. Ovdje su dobivali titulu rabina učenjaci. U 1460. godini u Tolosi je ubijen Židov imenom Gaon, navodi Amador.

*Giora* – navodeći pojedinosti iz "Istorije jevrejskog rata", Alkalaj kaže da je Simon bar Giora bio jedan od dvojice židovskih vojskovođa u opkoljenom Jeruzalemu.

*Haban* – u hebrejskom jeziku "havana" znači razum, razboritost, pa bi ovo prezime moglo označavati mudrog čovjeka. Uz ovo prezime u spiskovima iz XVII stoljeća Kečkemet navodi dodatno Sagiad. Hebrejska riječ "agad" znači sagibati se, pa bi cijelo prezime Haban Sagiad imalo značenje mudrog i poniznog.

*Hajon, Hajone, Hayon, Kajon* – varijante su istog prezimena. Španjolska riječ "cajon" znači trgovačka tezga, pa bi ovaj korijen mogao obilježavati trgovca, što bi se reklo, "tezgaroša".

*Iobesco* – pročitati li se slovo "I" kao "J", onda se dobije prezime Jobesko, prema biblijskom Jobu, s izvjesnim prizvukom rumunjske formacije prezimena.

*Israel* – u početku je to bilo ime, a predstavlja drugo ime praoca Jakova. Amador de los Rios spominje: R. Israel–ben Nagara, Daniel Israel, ali isto tako Menasheh ben Israel, što je, s vremenom, otpadanjem "ben", postalo pravo prezime.

*Iona i Isurun* – biće niže obrađeni pod slovom "J".

*Jesurum, Jesurun, Joserum, Gioserum, Isurun* – sve su to varijante istog prezimena. Amador bilježi dvije varijante: Robel Jesurun i Daniel Yesurun (član Akademije učenjaka u Amsterdamu u XVI i XVII stoljeću). Prezime Gioserum nalazimo u Splitu u spiskovima od 1749. do 1953. godine, dakle punih dvije stotine godina. Riječ "Ješurun" je biblijskog porijekla i predstavlja treće ime praoca Jakova. U stvari, ona znači židovski narod, umjesto Israel, te poetski naziv Židova. U Blagoslovu Izraela (prema knjizi Izaija 44.2) stoji: "Ovako kaže Jahve, koji te stvorio, koji te od utrobe sazdao i pomaže ti: Ne boj se, Jakove, slugo moja Ješurune, kog sam izabrao..." Prema Enciklopediji Judaici, Septuaginta kaže da znači – voljeni, što uzima i Vulgata (doslovno – rectissimus).

*Jona, Giona* – to je, u stvari, ime proroka Jona, koji nije htio otići u Ninivu da prekori narod židovski ondje, već je sišao u Jafu i pokušao pobjeći u Taršiš (Španjolsku), ali je doživio avanturu sa Levijatanom, morskom nemani.

*Kabiglio, Kabiljo, Caviglio* – sve su to varijante istog prezimena. Prema Danonu, riječ je o mjestu u Maroku istog imena, što se može prihvatiti kao mjerodavno značenje.

*Kajon* – je obrađeno gore pod Hajon.

*Kario* – vjerovatno da je nastalo od španjolske riječi "caro" = drag, mio, ili "caricioso" = ljubazan, nježan. U XV st. nadbiskup Toleda se prezivao Carrillo (carrillo = obraz).

*Katan* – hebrejska riječ i znači malen.

*Koen* – obrađeno je pod Coen.

*Levi, Levi–Judić i Levy* – varijante su istog prezimena i predstavljaju Levite u jeruzalemskom Hramu.



*Lima* – ovo se prezime vrlo rano, još u XVII stoljeću, spominje u Splitu. Nije izvjesno porijeklo. Sama riječ označava turpiju, vjerovatnije će biti da je riječ o rodnom mjestu.

*Da Livorno* – bez dvojbe je riječ o osobi iz grada Livorna u Italiji, koji je bio kulturni centar Židova sa poznatom tiskarskom djelatnošću.

*Lombroso, Lumbroso* – možda potječe od riječi "lombriz" = crv, ili pak od "lumbre" = plamen, sjaj, što bi više odgovaralo.

*Luccina* – potječe od mjesta Lucena na Pirinejskom poluotoku.

*Lopis* – je najvjerovatnije nastalo od čestog naziva rabina, kao: Abraham Lopez, Daniel Israel Lopez Laguna, koje spominje Amador de los Rios.

*Macchioro, Machioro, Marchioro* – varijante su prezimena porijeklom iz Španjolske. Amador de los Rios među znamenitim učenjacima u Amsterdamu i Hamburgu spominje Eliasa Menchorro. U Bosni su se pisali Matschoro (Mačoro), što bi moglo potjecati od "macho" = jak, snažan, ili "machorro" = neplodan, jalov.

*Melamed* – prezime nastalo od hebrejske riječi "melamed" = učitelj.

*Misrai* – pravilno pisano je Misrahi, što znači "sa Istoka", tj. istočnjak, spomenuti Misrai u Splitu imao je nadimak Levantin.

*Montiglia, Montiglio, Montiljo* – isto prezime u varijantama, porijeklom je iz gradića Montilla blizu Cordobe u Španjolskoj. Tu je rođen poznati apostata pjesnik Daniel Levi de Barrios (XVII st. Holandija).

*Mortera* – prezime spominje Amadora de los Rios kao: Rabbi Saul Mortera iz XVII stoljeća, izbjeglica, i njegovo djelo Tratado de la verdad de la ley de Moshe y providencia de Dios con su poeblo.

*Mussafia* – najistaknutiji splitski rabin porijeklom iz Jeruzalema, četrdesetih godina prošlog stoljeća bio je Jakov Musafija. Porijeklo samog prezimena tj. njegovo značenje je dosta neizvjesno. Možda je na Orijentu nastalo od arapskog izraza Musa za Mojsija, pa bi podsjećalo na Mojsijevca, tj. Židova.

*Mustachi* – ako bi se čitalo prema španjolskom pravilu, to bi značilo "brkovi", dakle neki "brko"; ostaje da se još istraži porijeklo.

*Navaro, Navarro i Nauaro* – varijante su prezimena obitelji iz Navarre, ranije pokrajine na Pirinejskom poluotoku.

*Pardo* – ovo prezime još egzistira u Španjolskoj. Sama riječ "pardo" znači smeđ, ili ptica, vrabac, a postoji nedaleko od Madrida malo mjesto Pardo.

*Papo* – to je svakako jedno od najstarijih safardskih prezimena, ako se izuzmu Levi, Koen i Gaon. Danon kaže (vjerovatno prema automatu u muzeju Bet Hatfucot u Tel Avivu) da se prvi put spominje 275 godina prije novc ere, i to: Papo Lucio i Papo Kasio. Obojica su bili konzuli u rimskoj vojsci, te se spominju kao vojskovođe u borbama protiv Gala i Etrurčana. Navodi dalje matematičara Papo u III stoljeću u Aleksandriji, u Babilonu rav Papo je jedan od sastavljača babilonskog Talmuda.

*Parolo* – postoji u zoologiji ptica sjenica zvana "paro", pa možda je od toga nastalo i prezime, ili pak od "parola", što znači krasnorječivost.

*Penso* – staro prezime u Splitu iz prve polovice XVII stoljeća, vrlo ugledna obitelj. Kako je Jozef Penso 1635. godine otputovao u Tursku u vezi sa trgovinom iz te zemlje preko splitske skele, može se zaključiti da je govorio dobro turski, pa je vjerovatno sa Orijenta. Ovo potvrđuje i navođenje istog prezimena u Zlatarovoj studiji za period 1612–1622 u Dubrovniku.

*Perera, Perrera* – ovo je prezime nedvojbeno sa Pirinejskog poluotoka. Danas postoji ondje prezime *Perreira*. Sama riječ bi mogla potjecati od "perro" = pas, odnosno "perrero", što znači ljubitelj pasa, ili još šire, prijatelj životinja.

*Pesca* – znači ribolov, pa bi to mogli biti ljudi koji se bave ribolovom, tj. ribari.

*Pessa* – nije izvjesno porijeklo, nije nastalo od prethodnog *Pesca*, jer se spominju u spisku iz 1749. oba prezimena sa 3 odnosno 4 obitelji.

*Piazza* – možda prema italijanskoj riječi za "trg", ujedno označava i osobu poslovno vezanu za trg ili trgovinu, tj. trgovac.

*Pieno* – upućuje na italijansku riječ "pieno", što znači pun, zadovoljan.

*Pinto* – ovo prezime postoji još uvijek na Pirinejskom poluotoku, u Španjolskoj i u Portugalu, kao i u Latinskoj Americi. U knjizi *Amadora* vidno mjesto zauzima pjesnik Moseh Pinto Delgado iz XVI stoljeća, koji je u djetinstvu pokršten. Zbirka njegovih poema, posvećena kardinalu Richelieu, tiskana je u Parizu za vrijeme Luja XIII.

*Rodriguez* – to je staro španjolsko prezime nežidova prema Ciudad-Rodrigo. Autor zapisa o disputaciji između 14 rabina i brojnih biskupa na čelu sa Papom Benedictom XIII, održanoj u Tortosi 1413, bio je Jose Rodriguez de Castro. U prvoj polovici XVI stoljeća u Split je stigao Maran Daniel Rodriguez iz Portugala i tu započeo svoju akciju za izgradnju splitske skele (luke) i lazareta, što mu je uspjelo uz veliko lično zalaganje i djelomično vlastito finansiranje investicija. Godine 1592. skela je konačno otvorena.

*Russi* i *Russo* – premda postoji razlika između ova dva prezimena, ipak pretpostavljamo da je riječ o istom. Istina, *Russo* se pojavljuje već u XVI stoljeću, a *Russi* se spominje u prvoj polovici XIX. Međutim, uvidom u Popis rođenih, konstatujemo da se bračnom paru Jakovu i Rachelini *Russi*, godine 1849, rodila kći Fanny, a i sin Giulio 1852. Budući da se prezime *Russo* spominje u Beogradu i Bosni, to se porijeklo mora tražiti negdje na Orijentu. Na primer, Moise Russo u Splitu imao je nadimak Grk, što dokazuje porijeklo koje smo pretpostavili.

*Samokovlija* – prezime novijeg datuma u Splitu. Izvorno, ovo je za obitelji Baruh u Bosni iz bugarskog mjesta Samokova bio samo nadimak, da bi, vremenom postalo prezime.

*Santo* – ovo je prezime nastalo od imena Šem-Tov, hebrejski – dobro ime. Za ovu tvrdnju imamo dokaz u imenu poznatog pjesnika iz XIV stoljeća u Španjolskoj Rabbi don Santo de Cerrion. Amador izričito navodi hebrejske riječi. Ovaj rabin i pjesnik pokrstio se. Rođen krajem XIII stoljeća, živio je za vladavine Pedra I, oko 1360. n. e.

*Senior, Signior* – ovo prezime spominje Amador u vezi sa Isahakom Senior Teixeira (predstavnik švedske kraljice Cristine u gradu Hamburgu 1650. godine). U grupi od desetak istaknutih pjesnika Sefarada u XVI i XVII stoljeću u Amsterdamu, Amador spominje i Daniela Seniora.

*Da Seraglio* i *Seralvo* – oba prezimena predstavljaju obitelji porijeklom iz Sarajeva, što te riječi znače.

*Seureca* – negdje 1638. godine, među uglednim obiteljima u Splitu spominje se obitelj Sentob Seureka. Nije izvjesno porijeklo samog prezimena. Poslije XVII stoljeća više se ne pojavljuje.

*Thobi, Tobi* – prezime se javlja već u XVII vijeku u Splitu, a nastalo je iz imena. Zlatar spominje ime Abram Tobi u Dubrovniku negdje 1553–1610. Mirč kaže da je rabinsku školu u Kosturu (Kustoriji), oko 1060. godine, završio pjesnik Tobija ben Eliezer.

*Tolentino* – ovo prezime ima svoje porijeklo u italijanskom gradu Tolentinu. Najbrojnije su obitelji Tolentino u Dubrovniku. U Splitu su živjeli početkom XIX stoljeća i zatim 1855. iselili u Kotor.

*Aškenaska – njemačko–mađarska prezimena*

Akerman  
Bachrach, Berger, Brodawka, Bronner, Budlowski, Bondi, Bauer  
Camerini, Camerino, Coen–Luzzatto, Coen–Sacerdoti  
Daur, Davidson, Deutsch, Dicker, Dittersdorf, Drutter  
Eisenstädter, Engel, Erdős,  
Flesch, Fogel, Vogel, Frelich, Frölich  
Gentili, Gentilli, Gentilomo, Gentilomo, Gertner, Gleicher, Glück,  
Goldstein, Graf, Grenzbauer  
Hamburger, Handler, Hartmann, Hertmann, Heller, Herzl, Hirsfeld, Hiršl  
Jung  
Kaiser, Kapper, Kaufman, Klaber, Kon, Königsberg, Korn, Krau,  
Kreilshheim, Kurzrock, Kurzrok  
Larić, Latić, Lampronti, Lebl, Leoni, Lepeći, Levi–Mandolfo  
Lewenstein, Liberman  
Malz, Mandl, Mandolfo, Mondolfo, Milhofer, Milion, Mojzes, Moreno,  
Morpurgo, Mosse, Münz  
Njemirovski  
Paschkes, Paškes, Pedrochi, Pisk, Pollack, Polacco, Polak, Perlitz, Poretz  
Reich, Reiss, Reiter, Rittigstein, Röller, Rosenfeld, Rosenberg, Rosler,  
Rotbach, Rothbart, Rubner  
Schönauer, Šenauer, Schwanger, Schwarzmann, Spiegel, Steiner, Stener,  
Stern, Stock, Spicer  
Tauber, Tedeschi, Tedesco, Templ, Tisminicky, Toch  
Wagner, Widner, Weiner, Wolf  
Zvezdić  
*Slavenska prezimena mješovitih brakova*  
Barić, Bezinović, Brailo  
Čakić, Čapeta, Čienan, Čip  
Fulgosi  
Garbin, Grzunov  
Janković  
Milić, Mileta, Mimica, Mladinov, Mohorović  
Nikolić  
Prelević,  
Reić  
Sinjski, Stipanović  
Šefer, Šodan, Šupe  
Vukošić, Vrdoljak

## ANALIZA NEKIH AŠKENSKIH PREZIMENA

Ovdje nećemo ulaziti u značenje pojedinih riječi, već ukazati samo na pojedine slučajeve posebno važne.

*Akerman* – grad u Njemačkoj.

*Camerini, Camerino* – mjesto u Italiji.

*Coen – Luzzatto, Coen – Sacerdoti* – to su prezimena prilagođena duhu italijanskog jezika i sredini.

*Davidson, Davidzon* – su obitelji porijeklom iz Sjeverne Evrope. Dok su Davidsonovi došli iz Beča 1874. i kasnije iselili u Haag, Davidzonovi su stradali 1943, tj. odvedeni su u logor smrti.

*Citta Nouva* – prezime prema istoimenom gradu u Italiji. U Splitu se pojavljuje u spisku 1749.

*Eisanstadter* – obitelj potječe iz istoimenog mjesta (Željezno) u Austriji.

*Engel* – ova obitelj potječe iz Lemberga.

*Gentili, Gentilli, Gentilomo, Gentilhomo* – prijevod od hebr. "hefec" = dopadljiv, porijeklom iz Italije.

*Kuzrock, Kurzrok* – ista obitelj iz Zadra, pojavljuje se 1875. iz Zagreba.

*Levi – Mondolfo*, to je italijanska obitelj prezimena Levi, prilagođeno sredini.

*Milion* – neobično prezime obitelji iz Zadra, bračni par Wilselmo i Rosa rod. Tanenbaum se pojavljuju 1893.

*Lampronti* – mjesto u Italiji kod Ferrare.

*Moreno* – nije tipično aškenasko prezime, promjenjeno vjerovatno od ranijeg Schwarz. U Splitu tek od rata 1941.

*Morpurgo* – jedno od najstarijih prezimena. Kroz tri stoljeća obitelj Morpurgo obitava u Splitu; odigrala je posebnu ulogu u kulturnom i privrednom životu grada, a posebno u životu židovske zajednice. Zbog svih tih razloga i detaljno opisanih djelatnosti ove obitelji u navedenim knjigama D. Kečkemeta, dali smo genealogiju sa izvjesnim komentarom o pojedinim generacijama.

*Pedrochi* – vjerovatno je riječ o italijanskom korijenu same riječi Pedro, tj. Petar ili pedra tj. kamen.

*Porlitz* – porijeklom iz mjesta Pornice u Moravskoj, javljaju se tri obitelji od 1845. i dalje.

*Puretz* – zvuči slično kao Porlitz.

*Tauber* – obitelj doselila poslije II svjetskog rata u Split.

*Tadeschi, Tadesco* – oba su prezimena porijeklom iz Italije, gdje su pod tim nazivom obilježeni došljaci iz Njemačke, pa su neke obitelji taj naziv usvojile kao prezime.

*Templ* – nije splitsko židovsko prezime, već je riječ o obitelji doseljenoj prije dvije decenije.

*Tisminicky* – prezime potječe negde iz Poljske, sudeći po sklopu, a u Splitu se pojavljuje tek od 1918, iz jedne neregistrirane veze.

*Zvezdić* – prezime prevedeno od ranijeg Stern. U Splitu se pojavljuje tek 1956. godine.

### *Literatura*

- D. Kečkemet: "Židovi u povijesti Splita" Split 1971
- D. Kečkemet: "Vid Morpurgo i narodni preporod u Splitu" Muzej grada, Split 1963.
- D. Kečkemet: "Vid Morpurgo", Jevrejski Almanah, Beograd 1961/62
- G. Novak: "Židovi u Splitu", knjižara Morpurgo, Split 1920.
- V. Morpurgo: "Li rinominati Ebbrei di Spalato", rukopis 1941.
- L. Glesinger: "Iz povijesti Jevreja u Hrvatskoj" Jevrejski Almanah, Beograd, 1954.
- L. Petrović-Mevorah: "Rukopis Viktora Morpurga o Danielu Rodriguezu..." Jevr. Alm. 1954.
- L. Čelap: "Jevreji u Zemunu za vrijeme Vojne granice" Jevr. Almanah 1957/58
- Don K. Stošić: "O Jevrejima u Šibeniku" Jevr. Alm. 1961/62.
- M. S. Mirč: "Jevreji na Balkanskom poluostrvu i u staroj srpskoj državi do dolaska Turaka" Jevr. Al. 57/58
- Y. Baer: "Historia de los Judios en la España cristiana traducida del ebreo" Madrid
- J. A. de los Rios: "Historia de los Judios" Madrid, 1848.
- D. Goldstein: "Židovska mitologija", "Ot. Kerš." Opatija 1988.
- W. Beltz: "Biblijska mitologija" Zagreb, 1984
- D. Beritić: "Dubrovnik", "Spektar" Zagreb, 1986.
- Z. Zlatar: "Trgovina balkanskih Jevreja preko Dubrovnika u XVI i XVII stoljeću" "Zbornik 4" Jevrejski istorijski muzej, Beograd, 1979.
- S. Kalderon i J. Levi: "Istorija jevrejskog naroda" Beograd, 1935.
- M. Molho: "In memoriam", Thessalonique, 1973.
- J. Kaštelan i B. Duda: "Biblija" Stari i Novi Zavjet, izdanje "Stvarnost" Zagreb, 1968.
- I. Danon: "Nešto malo o sefardskim prezimenima u Jugoslaviji", "Bilten" Udruženja Jevreja Jugoslavije u Izraelu, Tel Aviv, Br. 2-3, maj 1989
- M. D. Gross: "Hamilton hašelem", "Menora", Wien, 1924.
- A. Alkalaj: "Josif Flavije i pad Judeje", Jevr. Alm. 1963/64
- V. Ivančević: "Udio Židova u pomorstvu starog Dubrovnika" (1751-1808), Jevr. Alm. 1963/64 "Enciclopedia Judaica", Vol. 10. Jerusalem, 1974.

1989.

Odlomak